

Отже, характерними психологічними ознаками дистантної сім'ї є:

1) відсутність або значне порушення функціонування принаймні одного елемента в системі сімейних взаємин: мети (невідповідність виховної соціалізаційної мети дорослих членів родини призначенню сімейної системи); порядку функціонування (дезорганізація сімейних зв'язків, що виявляється у відсутності адекватного розподілу сімейних ролей, неузгодженості цілей та правил у функціонуванні сім'ї як цілісної системи); енергетики системи (брак активності, спрямованої на задоволення потреб інших членів родини, відсутність спрямованості на розвиток сім'ї і відповідно неготовність до змін як у житті кожного окремого члена родини, так і сім'ї в цілому);

2) низька якість функціонування родини аж до повної нездатності виконувати сімейні обов'язки і, відповідно, незадоволення основних потреб членів родини.

Таким чином, відсутність одного з батьків у щоденному житті дитини призводить до викривлення особистісного розвитку та позначається на її емоційному стані.

Використана література:

1. Антоняк Н. Зовнішня трудова міграція батьків як причина соціального сирітства дітей / Н. Антоняк // Соціальна педагогіка: теорія і практика, 2007. – № 2. – С. 105-110.
2. Ковальчук Л. Діти трудових мігрантів / Л. Ковальчук // Соціальний педагог. – 2008. – № 3. – С. 56-59.
3. Левченко К. Б. Проблеми дітей трудових мігрантів: аналіз ситуації / К. Б. Левченко. – К., 2006. – 63 с.
4. Науково-практичний семінар "Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів" [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сем.: <http://www.gazetareporter.if.ua>.
5. Трудова міграція з України не повинна розглядатися виключно як проблемне соціальне явище [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dialogs.org.ua/print.php?part=opinion&op_id=631

Анотація

В статье освещаются основные причины возникновения и проблемы современной дистантной семьи, которые связывают с социально-политическим и экономическим состоянием Украинского государства.

Annotation

Principal reasons of origin and problems of modern distant family, that were caused by the socio-political and economic state of the Ukrainian state, are illuminated in the article.

УДК 159.942: 316.454.52

Сагайдак С. П.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ СПІЛКУВАННЯ ТА ЕМПАТІЇ У МІЖОСОБИСТІСНОМУ СПІЛКУВАННІ

Дослідження проблеми спілкування було і залишається надзвичайно важливим, адже спілкування є необхідною умовою існування людини, одним із чинників її соціального розвитку, який охоплює багато різновидів людської активності, включаючи процеси взаєморозуміння, взаємодії, взаємовпливу, співпереживання. Особливості спілкування вивчаються не тільки психологами, а й лінгвістами, соціологами, педагогами, юристами, менеджерами, оскільки спілкування відіграє велику роль у всіх сферах життєдіяльності людини.

Вивченню проблем спілкування присвячено багато наукових праць, у яких ці проблеми розглядаються в різних напрямках. Так, навіть саме поняття спілкування вживається в психологічній літературі в різних значеннях: як обмін думками, почуттями, переживаннями (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн); як один із різновидів людської діяльності (Б. Г. Ананьєв, М. С. Каган, О. О. Леонтьєв); як специфічна соціальна форма інформаційного зв'язку (А. Д. Урсул, Л. О. Резников) тощо. Це свідчить про те, що спілкування є багатомірним явищем, яке складно виокремити з інших сфер суспільного життя.

Серед видів спілкування науковці виокремлюють міжособистісне спілкування. Зокрема, В. М. Куніцина міжособистісне спілкування визначає як взаємодію між кількома людьми, що здійснюється за допомогою мовних і немовних засобів, у результаті якої виникає психологічний контакт та певні стосунки між співрозмовниками [2]. Невербальним засобом, як у теоретичному, так і в практичному аспекті, відводилася допоміжна, другорядна роль порівняно з вербальними, але за останні десятиріччя інтерес різних наук і галузей психології до вивчення невербального спілкування дедалі підвищується. Дослідженню проблеми невербального спілкування присвячено роботи В. А. Лабунської, І. Н. Горелова, П. В. Морозова, М. Неппа, Д. Холл, П. Екмана та інших. Учені вказують, що використання проксемічних, кінесичних, пара- та екстралінгвістичних знакових систем, візуального контакту значно підвищує ефективність спілкування. Невербальні засоби спілкування, що виконують функції як доповнення, так і заміщення мови, є вагомим джерелом інформації про людину: допомагають установлювати та підтримувати контакт, підкреслювати свою зацікавленість і увагу, регулюють процес бесіди, включають зворотній зв'язок, підвищують його інтенсивність, підсилюють вплив слів, виражають ставлення, репрезентують емоційні стани партнерів по спілкуванню.

“Обличчя людини, її жести, міміка, загальний стиль експресивної поведінки, хода, її манера стояти, сидіти, звичні пози і їх зміна під час розмови, просторова орієнтація по відношенню до партнерів, а також різні стани цих чинників – усе це має певний соціально-перцептивний зміст і несе інформацію про її внутрішні стани та характеристики” [1, с. 36].

Одним із феноменів та механізмів, на яких базується процес розуміння людини людиною, є емпатія. У сучасному тлумачному психологічному словнику емпатія визначається як збагнення емоційного стану, проникнення-вчування в переживання іншої людини [6]. У процесі спілкування реалізується не тільки інформаційний, а й психологічний контакт, пов'язаний з психічним станом співрозмовників. Зрозуміло, що для того, щоб збагнути емоційний стан інших людей, необхідно мати здатність до розпізнання емоційних станів інших.

Ю. О. Менджерицька, характеризуючи емпатійну людину, виокремлює такі якості та особливості: уміння відчувати, розпізнавати й передбачати емоційні стани інших та сенситивність до невербальної поведінки інших [3].

Емпатія відбувається тоді, коли співрозмовник відчуває, що його розуміють, бачать та чують. Отже особливість емпатійного проникнення полягає в тому, що на основі сприйняття й аналізу невербальних засобів спілкування суб'єкти спілкування роблять висновок про психічні стани співрозмовника. Таким чином, емпатія є одним із способів розпізнання невербальної поведінки.

О. Г. Ставицька, досліджуючи психологічні особливості використання невербальних засобів спілкування у діяльності вчителя, доводить, що недостатній рівень розвитку вмінь і навичок використання та продукування невербальних засобів комунікації вчителями пов'язаний з несформованістю здатності до керування та рефлексії невербальної поведінки в педагогічному спілкуванні, нерозвиненістю емпатичних здібностей тощо [5].

У дослідженнях, де аналізується вплив розвитку емпатії на схильність до насилля, зроблено висновок про те, що схильність до насилля пов'язана з порушеннями емоційної та когнітивної емпатії, які виражаються у деформації здатності розпізнавати та наслідувати міміку інших людей [3].

На думку М. Непп та Дж. Холл, людина розвиває невербальні навички, імітуючи інших, моделюючи себе на прикладі оточуючих та адаптуючи свої реакції відповідно до досвіду, зворотного зв'язку та порад оточуючих, починаючи з дитинства [4].

Спираючись на теоретичний аналіз літератури, було зроблено висновок про те, що між емпатією та невербальними засобами спілкування є тісний взаємозв'язок, який представлений на рисунку 1.

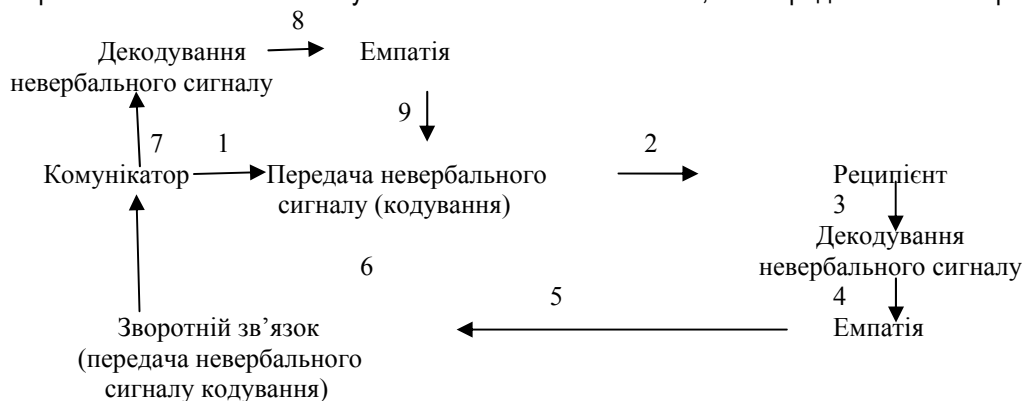

Рис. 1. Вплив емпатії на розвиток невербальних засобів спілкування

Враховуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що розвиток невербального спілкування відбувається наступним чином: комунікатор, кодуючи інформацію, спрямовує невербальний сигнал реципієнту, а той, в свою чергу, сприймаючи, аналізуючи та декодує цей сигнал, робить висновок щодо психологічного стану комунікатора. Реципієнт, у якості відповіді, за допомогою зворотнього зв'язку виражає свою емпатію, кодуючи та передаючи невербальний сигнал комунікатору. Цей сигнал комунікатор декодує (робить висновок про те, чи вірно його зрозуміли) та, оскільки міжособистісне спілкування передбачає взаємодію між співрозмовниками, надалі комунікатор, збагнувши емоційний стан співрозмовника, знову кодує інформацію та спрямовує невербальний сигнал реципієнту.

Таким чином, аналіз наукової літератури свідчить про те, що емпатія сприяє більш ефективному розумінню людьми один одного, їх емоційних станів і переживань. Емпатійне проникнення відбувається на основі сприйняття й аналізу невербальних засобів спілкування та, водночас, за допомогою емпатії формуються та розвиваються невербальні навички особистості (вдосконалюються процеси кодування та декодування). Отже, емпатія є одним з основних чинників розвитку невербальних засобів спілкування особистості, що вимагає подальшого експериментального дослідження.

Використана література:

1. Крижанская Ю. С. Грамматика общения / Ю. С. Крижанская, В. П. Третьяков. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1990. – 208 с.
2. Куницына В. Н. Межличностное общение : учебник для вузов / В. Н. Куницына, Н. В. Казаринова, В. М. Поголыша. – СПб. : Питер, 2002. – 544 с.
3. Менджерицкая Ю. А. Особенности эмпатии субъектов затрудненного – незатрудненного общения / Ю. А. Менджерицкая // практическая психология. – № 4. – 1999. – С. 15-19.
4. Непп М. Невербальное общение. Полное руководство / М. Непп, Дж. Холл. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 512 с.
5. Ставицька О. Г. Психологічні особливості використання невербальних засобів спілкування у діяльності вчителя : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / О. Г. Ставицька. – Рівне, 2009. – 264 с.
6. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В. Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2005. – 640 с.

Аннотация

В статье изложены результаты теоретического анализа научной литературы, посвященной исследованию проблемы взаимосвязи невербальных средств общения и эмпатии в межличностном общении. Отмечается, что эмпатия может выступать фактором развития невербальных средств общения, что требует дальнейшего экспериментального исследования.

Annotation

In the article are expounded the results of theoretical analysis of scientific literature, that is dedicated to researching problems of interaction of nonverbal communication means and empathy in the interpersonal communication. It is observed, that empathy can be the factor of development of nonverbal communication means, what requires the next experimental research.

УДК 159.922.8.

Петренко В. Є.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Термін “психологічна корекція” використовується в українській та зарубіжній науковій літературі на позначення специфічного виду діяльності психолога. Залежно від сфери застосування можна визначити різні точки зору щодо змісту даного поняття. Психологічна корекція визначається як тактовне втручання в процес особистісного розвитку людини з метою виправлення відхилень [2, с. 10], в спеціальній педагогіці як виправлення (часткове або повне) вад психічного або фізичного розвитку у дітей, порушення тієї чи іншої психічної функції в дорослих [3, с. 23], в практичній діяльності психолога – діяльність з виправлення тих особливостей психічного розвитку, які за прийнятою системою критеріїв не відповідають оптимальній моделі [9, с. 246]. Таким чином, психологічна корекція трактується як спрямований психологічний вплив на ті чи інші психологічні структури для забезпечення повноцінного розвитку та функціонування особистості [8, с. 985].

Вибір стратегії та методик психологічної корекції значною мірою залежить від теоретичного підходу, в рамках якого здійснюється робота з клієнтом. Зокрема, діяльнісний підхід передбачає здійснення корекції за рахунок спеціального навчання, що дозволяє на новому рівні реалізувати контроль та управління внутрішньою та зовнішньою активністю. В рамках підходу часто практикується опанування зовнішньої дії з подальшою інтеріоризацією – переходом контролю за виконанням дії у внутрішній план. Метою корекційної роботи у випадку високого рівня тривожності є не лише опанування нових поведінкових стратегій та уявлень про себе, але й їх інтеграція в звичну діяльність клієнта [6, 7].

Психоаналітичний підхід до психологічної корекції охоплює різні напрями психоаналізу, зберігаючи загальну тенденцію: визначення неусвідомлених причин проблеми, їх опрацювання та оволодіння адаптивними формами поведінки, що створює можливості для особистісного зростання. Методи роботи визначаються відповідно до конкретного напрямку психоаналізу. Так, в класичному психоаналізі З.Фрейда основним є катарсичний метод, який передбачає опрацювання проблеми високого рівня тривожності шляхом вивільнення та відреагування неусвідомлених раніше думок та почуттів. Представники юнгіанського напрямку зосереджують увагу на роботі з уявою, представники неопсихоаналізу – на методі аналізу життєвого шляху, розглядаючи в якості джерела тривожності стосунки з найближчим оточенням [11]. В роботі з дітьми та підлітками в межах даного підходу застосовуються методи кататимно-імагінативної терапії, що базуються на розкритті глибинних переживань через роботу з образами, які створює дитина [5].

Представники поведінкового напрямку трактують порушення в розвитку людини як наслідок закріплення неадаптивних форм поведінки, отже, корекційна робота зосереджується на формуванні у клієнта оптимальних поведінкових навиків. Методи корекції в даному напрямку можна умовно об'єднати в три основні групи: 1) методи контрбумовлення; 2) оперантні методи; 3) методи соціобіхевіоризму. Методи контрбумовлення передбачають розрив зв'язку між умовним подразником та небажаною